

Fiatalok Biennáléján. Bár nála a paraszti tárgykultúra igazi metamorfózisáról nemigen beszélhetünk, inkább analógiáról vagy applikációról. Kornissnál többről van szó – nála bonyolultabb szerkezet részévé vált a népi motívum.

Összegezve megállapítható, hogy véleményem szerint, jelenleg Magyarországon népművészetről nem beszélhetünk. Ami jelenleg a háziipar szintjén él – az többé-kevésbé rangos őrzése korábbi technikáknak, és a legjobb esetben értékes szuvenir-művészet. Ebből következik, hogy a korábbi paraszti – vagy kisvárosi – plebejus kultúra hagyományát a művészek tudják a művészi metamorfózis révén továbbvinni és ezzel életben tartani, bekapcsolni a jövő kultúrájába. Itt azonban nincs recept. Van, akit a forma, van, akit a szerkezet, a díszítés vagy a motívum ragad meg. Van, aki el tud jutni ősi rétegekbe, mikor is valamiként a művészet és a természet egy nyelven, törvényrend alapján beszélt. Ez azonban mind az egyéni vállalkozástól, tehetségtől függ. Nincs tehát recept. Van, aki ironikusan nyúl e motívumkörhöz, van, aki nosztalgikusan, s van, aki mélyfűréssel próbálkozik.

Vagy szakrálisan, azokat az etikai tartalmakat, amelyeket a néphagyomány megőrzött, a mai időkre kivétevé.

Igen, véleményem szerint is többféle oldalról lehet közeledni az úgynevezett népi hagyományhoz vagy paraszti kultúrához, függ az egyén beleérzési készségétől, attól, hogy mi visszhangzik benne. Nehéz elképzelni a jövő magyar művészetét, de azt is nehéz elképzelni, hogy valamiképp ne integrálja azt az óriási hagyományt, amit a paraszti művészet, folklór, tárgykultúra, a mezővárosok kultúrája teremtett. De ugyanúgy elképzelhetetlen, hogy ne integrálja azokat a művészi kezdeményezéseket, mint volt például Schaár Erzsébeté, amelynek nem volt köze a paraszti hagyományhoz. Az egészséges kultúra mindent egybe tud fogni és egybe is kell fognia.

A Drávaszög népelete

Az Ortutay-díjas Lábadi Károllyal beszélget Kontra Ferenc

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklor Tanszéke kutatási jutalomban részesíti azokat a munkatársakat, akik nem tartoznak ugyan a tanszék keretébe, de hosszú idő óta részt vettek annak kutatómunkájában, és jelentős eredményeket értek el. 1982-ben első ízben a Jugoszláviában levő Laskón élő Lábadi Károlynak ítéltek oda az 1981-ben alapított „Ortutay Gyula” Kutatói Jutalomdíjat. Az ünnepélyes díjátadás alkalmával a Drávaszögben végzett néprajzi kutatás múltjáról, jövőjéről beszélgettünk Lábadi Károllyal.

A Drávaszög népeletének, népi kultúrájának kutatása nem új keletű. Már a múlt században jelentek meg kisebb-nagyobb tanulmányok a Magyar Nyelvőrben, amelyek a drávaszögi falvak népnyelvi sajátosságaival, szólásokkal, közmondásokkal, földrajzi nevekkkel stb. foglalkoztak. Később jó ideig a szomszédos Szlavónia szórványtelepüléseinek, a szigetfalvakban élő magyarság sok archaikus vonást megőrzött népnyelve, hagyományvilága kötötte le a kutatók figyelmét.

A negyvenes évekig Baranyában nem folyt néprajzi gyűjtés, vagy csak elvétve került sor alkalmi gyűjtésre. 1942-ben Kopácson a budapesti egyetem hallgatói Tálasi István professzor vezetésével létrehozták a Kopácsi Táj- és Népkutató Tábor. Úttörő munkára vállalkoztak: nemcsak néprajzi gyűjtést, hanem szociográfiai megfigyeléseket is végeztek, tevékenységük afféle komplex népeleti felmérés volt. A közvélemény eddig csak Katona Imre, Kopácson gyűjtött népmeséinek válogatásával ismerkedhetett meg. Igazán először ez a kötet hívta fel a figyelmet a sok érdekességet rejtő drávaszögi népköltészetre. A hatvanas években Penavin Olga és hallgatói gyűjtöttek ezen a vidéken. Feltáró munkájuknak néhány részlete meg is jelent (népmesék, tájnyelvi és földrajzi gyűjtés). Kisebb szünet után a hetvenes évektől kezdve rendszeresen jelennek meg nyomtatásban kisebb-nagyobb közlések, amelyek a Drávaszög népköltészetével foglalkoznak. A „nagy” műfajok sorában a mesék megjelenését a balladamonográfia követte, elkészült, kiadásra vár egy lírai antológia, amely a Drávaszögből az elmúlt 120–150 év lírai népköltészetének átfogó összképét kívánja nyújtani. A kötet nemcsak a baranyai terület, hanem Szlavónia jellemzőbb lírai alkotásait tartalmazza.

A „nagy” műfajok kutatása mellett napjainkban egyre több szó esik a kisepikai műfajokról. Bár létezésükről azelőtt is tudtak, gyűjtésük és feldolgozásuk csak az utóbbi években kezdődött meg. Nemcsak szakmai körökben értékelték nagyra Hold letette, Nap felkapta c. találósgyűjteményedet, sikerét az is bizonyítja, hogy az olvasók szélesebb tömegeihez is eljutott. Hogyan kezdődött a kisepikai műfajok gyűjtése Baranyában?

Már az 1972-ben megjelent kopácsi népmesék előszavából kiderült, hogy az elkövetkező időszakban újabb kötetek jelennek meg majd, s a Drávaszög népköltészetéből egy-egy műfajt monografikusan dolgoznak fel. E terv keretében első kötetként jelent meg a Hold letette, Nap felkapta c. találógyűjtemény. A kisebbségi műfajokat bemutató kiadványsorozat második, készülő kötete a vidék közmondásait dolgozza fel, mintegy tízezer variáns alapján. A kézirat befejezése jövőre várható. A többi műfaj: az anekdoták, a táncszók stb. gyűjtése is megtörtént, s ha kiadó is akad, a műfajok bemutató sorozat kötetei kétféleképpen jelenhetnek meg. E műfajok kutatása mindeddig háttérben volt. A kisebb, epikus műfajokat a kutatók mostohán kezelték, s ezért még gyűjtési módszertanuk sem alakult ki. Bár egyes jelenségek eredete rokonságot mutat a többi lírai, epikai műfaj eredetével, mégis a gyűjtők figyelmének peremére szorultak. Éppen ezért nagyon sok izgalmat, sok új összefüggést, meglepő eredményt hoz gyűjtésük és feldolgozásuk.

Segítik, szorgalmazzák a néprajzi gyűjtőmunkát a megfelelő fórumok? Milyenek a megjelenési lehetőségek?

Tizenegyedik éve dolgozom a Horvátországi Magyarok Szövetsége (HMSZ) lapjánál, a kétféleképpen megjelenő, Eszéken szerkesztett Magyar Képesújságnál, s azóta szerkesztem az Örökségünk című rovatot, amelynek az a célja, hogy népszerű formában megismertesse az olvasókkal a Drávaszög és Szlavónia folklóráját, művelődéstörténetét. Így a szerkesztőség kezdetől fogva támogatta gyűjtőmunkámat – s remélem a jövőben is támogatja. A HMSZ is részt vállalt abból, hogy a munkák egy része nyomtatásban is megjelenhessen. Legutóbb a Horvát SZK Művelődési Öngazgatási Érdekközösségének anyagi támogatása tette lehetővé, hogy a találógyűjtemény megjelenhessen. Ha e támogatás a jövőben is tovább segíti gyűjtőmunkánkat, teljes képet kapunk a Drávaszög folklórájának egészéről.

Szellemi hagyatékként mellett jelentős tárgyi gyűjtés folyik vidékünkön. Milyen létesítmények születtek megőrzésükre?

Néhány esztendeje a HMSZ kezdeményezésére, a helyi erők javaslatára, elsősorban Baranyai Júlia áldozatos gyűjtőmunkája révén Vörösmarton megnyílt a múzeum gyűjtemény. A rendezők arra vállalkoztak, hogy bemutassák az egész Drávaszög szellemi múltját, szemléltessék a helytörténet alakulását, begyűjtsék a települések történelmi emlékeit.¹ Tavaly újabb gyűjtemény nyílt meg a látogatók előtt: a laskói néprajzi és helytörténeti gyűjtemény elsősorban az Alfalunk és Drávaszög népművészetének folklórájának megőrzésére és bemutatására vállalkozott. Az idén Kórógy gyűjtötte egybe népi örökségét, jelenleg pedig Harasztiban folyik ilyen irányú munka. Pár esztendő alatt a helyi erők összefogásának és az idejében érkezett társadalmi segítségnek köszönhetően, imponáló mennyiségű tárgyi anyag gyűlt össze, amely helytörténeti, művelődéstörténeti és néprajzi szempontból egyaránt nagy értékű.

Az elkövetkező évek feladatai közé tartozik – elsősorban a HMSZ múzeumi és helytörténeti bizottságának irányítása mellett –, hogy a gyűjtemények adattárakkal is kiegészüljenek, amelyek dokumentumok (filmek, fotók, könyvek, folyóiratok stb.) segítségével hozzájárulnának ahhoz, hogy a kutatók és érdeklődők minél teljesebb képet kaphassanak a vidékről. Így például Vörösmarton a helytörténeti, történeti forrásokat, Laskón népköltészeti, népművészeti, Kórógyon pedig a néprajzi archívumot lehetne megalapozni.

Befejezésül szóljunk a további kutatómunkáról. Véleményed szerint melyek a leg sürgetőbb, legfontosabb teendők?

Rotterdami Erasmus a közmondások gyűjtése kapcsán a következőket mondja: „Könnyű dolog – mondják – közmondást gyűjteni. Úgy van, nem tagadom, de nehéz, hogyha a számuk ezer.” Máiig érvényes megállapítását átfogalmaznám, s azzal toldanám meg, hogy népköltészetet is könnyű gyűjteni, ám nehéz, ha kevés a gyűjtő és sürget az idő. Mert nagyon gyorsan kell rögzítenünk a népi emlékeket értékeit és azt a tudásanyagot, amelyet a ma élő hetvenévesek és a náluk idősebbek őriznek még. Természetesen ez a munka sohasem tekinthető befejezettnek, hiszen a folklór a parasztság vagy egy réteg, szellemi kultúráját vizsgálja és tanulmányozza. De ahhoz, hogy a későbbi stúdiumok folyamán jól megismerhessük a parasztságunk, néprétegeink átalakuló életformáját, nem szabad hagyni, hogy eleink ismeretanyaga, népi tudása az ismeretlenség homályába vesszen. Hiszen ez lesz annak fundamentuma, amelyre további fejlődésünk, szellemi gyarapodásunk épül. Elsősorban a népköltészet további gyűjtését, rendszerezését és közzétételét tartom fontosnak. Később természetesen sor kerülhet alapos, összehasonlító és más szempontú vizsgálatokra is. A legfontosabb: jó gazda módjára mielőbb csűrbe menteni a gazdag népköltészetünk termését.

¹ A Vörösmarton létesült tájmúzeumról és Baranyai Júliáról bővebben lásd: Honismeret, 1979. 1. sz., 62. old., uo. 1980. 3. sz., 10–11. old., uo. 1982. 3. sz., 18. old. (Szerk.).